

YAPI DENETİM KOMİSYONU RAPORU (*)

Ülkemizin de onaylamış olduğu “İnsan hakları evrensel bildirgesi” barınma hakkını insan hakkı olarak tanımlamaktadır. Bu evrensel hukuk düzenlemesi; bildirgeye imza koyan ülkelerin yasal düzenlemelerini uyumlu hale getirerek yurttaşlarının sağlıklı ve güvenilir konut edinmesini güvence altına almaktadır.

1982 Anayasası'nda bu hak “konut hakkı ” başlığı altında tanımlanarak sosyal hak olarak güvence altına alınmıştır. Konut Hakkı; en genel tanımı ile; “ Bireyin sağlam, kaliteli, sağlıklı, çağdaş ve insan onuruna yakışır, doğal afetlere dayanıklı bir yapıya sahip olması” olarak düzenlenmiştir.

Diğer yandan; her afetten sonra yaşanan “faydacı” süreç, 17 Ağustos depreminden sonra da yaşanmış, deprem yaralarından siyasi/ekonomik çıkar sağlama çabası öne çıkarak, yapı üretiminde kamusal denetim kavramının önemi tartışmasına karşın, apar topar 595 sayılı KHK çıkarılmıştır. Bu düzenleme'nin Anayasa Mahkemesi tarafından iptaline rağmen, TMMOB ve bilim çevrelerinin önerileri yine göz ardı edilerek 4708 sayılı “Yapı Denetimi Kanunu” yürürlüğe konulmuştur.

Yapı Denetim Kuruluşları aracılığı ile ticari bir faaliyet olarak sürdürülen mevcut uygulama ile yeni açmazların kapısı aralanmış, 13 kez imar affı çıkarmak suretiyle yasa dışı yapılaşmayı yasal hale getiren hükümetler, diğer yandan sağlıklı konut üretilmesinin önüne “Yapı Denetimi Kanunu” ile engel koymuşlardır.

13 Temmuz 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “YAPI DENETİM KANUNU” nun amaç bölümü “can ve mal güvenliğini teminen, imar plânına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” şeklindedir. Komisyonumuz; 4708 sayılı kanunun amacına yönelik işlevini yerine getirip getirmediğini, ülkemizdeki sürdürülen durumu ve yasanın sağlıklı yapılaşma kavramına etkilerini irdelemeyi amaçlamaktadır.

4708 sayılı yasa dışında kalan iller dışında, birçok ilde halen uygulanan 3194 sayılı yasa ile sürdürülen uygulamada; “kamusal yapı denetimi görevini sürdüren fenni mesuliyet kurumu yasal olarak yaptırımsız, kim olduğu tanımlanmayan müteahhit kavramına karşı işlevsiz bırakılmıştır.”

Yaşanan depremlerin sonuçları üzerinden mühendis ve mimarların mesleki etik kavramı çerçevesinde sorumlulukları bulunmakla birlikte, salt sorumlulukların dikkate alınmasına karşın, denetlemek ve bazen yıkım ya da yapı üretimini durdurma kararı vermek durumunda oldukları müteahhit/yapımcı karşısındaki olmayan yetkilerinin göz ardı edilmesi kabul edilemez.

Gelinen pratik ise; “mevcut 4708 sayılı Yapı Denetim Kanununa göre sürdürülen denetimsizliğin güvensiz yapılar ürettirdiği tespiti, yeni bir yasal düzenlenmeyi zorunlu hale getirmektedir.”

4708 sayılı kanundan kaynaklı sorunların çözümüne yönelik yeni yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, sorunu yaşayan tarafların karar süreçlerinin öznesi haline getirilmemeleri ve dışlanmalarına karşın, iktidar üzerinde baskı unsuru olan çevrelerin taleplerinin dikkate alınması, yenilenecek mevzuatın uygulanmasının yeni sorunlara yol açma potansiyelini arttıracaktır.

Bu nedenle yeni yasal düzenlemeye ilişkin aşağıda belirtilen hususları onaylamadığımızı ve yol açacağı sorunlar hakkında kaygılarımızı ilgililere iletmek, komisyonumuz için kamusal bir görev ve sorumluluk olarak değerlendirilmiştir.

Yapı üretim sürecinde yaşanan sorunlar üç ana başlık altında incelenmiştir.

1- YAPI DENETİM KANUNU ve UYGULAMA YÖNETMELİĞİ KAPSAMINDA YAŞANAN SORUNLAR:

Yapı üretimi; Yapı projesinin tasarımı ve üretimi, projelerin uygulanması ve denetimi aşamalarında fen, sanat ve sağlık kuralları ile ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu anlamda yapı üretiminin ehil, mesleki yeterliliği ilgili meslek odasınca belgelenmiş, Mühendis ve Mimarlar tarafından yapılması yadsınamaz bir gerçekliktir.

Mevcut düzenlemelerle, yapı denetim kavramının salt ticari bir faaliyet olarak tanımlanmasının yanında, bu kuruluşlarda görev alan mühendis ve mimarların mesleki faaliyetlerinin denetimine ilişkin meslek odalarının işlevsiz hale getirilmesi, denetimin Bakanlık yetkisi ile yürütülmeye çalışılması gerçek niyeti açıkça ortaya koymaktadır.

Bu Kanunun tartışılmasından çok bu kanunun uygulayıcılarının denetim görevini yerine getirip getirmeme

yapı denetimi...

nedenlerini tartışılması gerçeklerin göz kaçırılması çabalarından başka bir şey değildir.

Bu nedenle;

a- Bireylerin mülkiyetinde yasalarla, kamu malı olarak koruma altına alınan yapıların üretimi, fen ve sanat kurallarına göre kamu denetim ve gözetiminde yapılmış olması gerekmektedir. "Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 6235 sayılı Yasayla kurulmuş, tüzel kişiliğe sahip, Anayasanın 135. Maddesinde belirtilen kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur." Bu nedenle Anayasanın yüklediği kamusal görev ve sorumluluk bilinciyle, TMMOB' ye bağlı Odalarımızın yurdumuzun jeolojik yapısını dikkate alan bir bakışla, fen ve sanat kurallarına uygun yapı üretimine yönelik yürütülen tüm çalışmaların merkezinde yer almalı, TMMOB'nin onaylamadığı bir düzenleme yasalaştırılmamalıdır.

b- Yapı Denetim kanunu ve ilgili yönetmelik hükümleri kapsamında Mimar, Mühendis ve Şehir Plancılarının sicillerinin tutulması ve Meslek içi eğitimleri için Yapı Denetim Komisyonu Başkanlığının görevlendirildiği görülmektedir. 6235 Sayılı TMMOB yasası yapı denetim sistemi kapsamında yer alan tüm Mimar ve Mühendislerin de ilgili meslek odasına kayıt olma ve üyelik yükümlülüklerini yerine getirme zorunluluğunu düzenlemektedir. Bu yönüyle 4708 Sayılı yasa 6235 sayılı yasa ile düzenlenmiş TMMOB yasasına aykırılık teşkil etmektedir.

c- 6235 Sayılı TMMOB yasası gereği mühendis ve mimarlara ait sicillerin ilgili odasınca tutulmasını düzenlemekte, belgelendirme ve meslek içi eğitimlerin ise 14 Aralık 2004 tarihli ve 25670 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "TMMOB Meslek İçi Eğitim Ve Belgelendirme Yönetmeliği" kapsamında yapılması gerekmektedir.

d- Yapı Denetim Yasası uygulamasının 19 il ile sınırlandırılması, deprem riskinin yüksek olduğu birçok ilin kapsam dışında tutulması, deprem odaklı bir yasal düzenlemenin, jeolojik yapının göz önüne alınmadan düzenlendiğinin trajikomik göstergesidir. Deprem haritasına göre yurdumuzun %92'sinin deprem bölgesi içersinde olduğu, nüfusumuzun %95'inin deprem tehlikesi altında yaşadığı ve ayrıca, büyük sanayi tesislerinin %98'i ve barajlarımızın %93'ünün deprem bölgesinde bulunduğu

gerçeği dikkate alınarak, Jeoloji, jeofizik bilimsel veriler ışığında, deprem haritası dikkate alınarak, kamusal bir yapı denetimini düzenleyecek yasanın kapsamı yurt geneline yayılmalıdır.

e- Yasa kapsamında Yapı Denetim Komisyonunca 12 yılını dolduran tüm mühendislere denetçi belgesi verilmektedir. Verilen "Denetçi Belgesi" kişinin mesleki deneyimini yansıtmaya açısından yetersiz olup, ilgilinin uzmanlığını içermemektedir.

f- Yapı üretim faaliyeti, sürekli ve dinamik bir süreç olmasına karşılık yasa da şantiye şefi zorunluluğu getirilmemiştir. Özellikle işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından inşaat faaliyetlerinin sürekli izlenmesi gerekmektedir. Mevcut uygulamada denetçi mühendisler denetimin gereği olarak sürekli işin başında bulunmamaktadır. Bu nedenle her türlü inşaatta tam gün mesai ile görev yapacak sürekli şantiye şefinin bulundurulması zorunluluğu düzenlenmelidir.

g- Yapı Denetim Yasası; proje müellifi, şantiye şefi, yapı yüklenicisi görev ve yükümlülükleri ile malzeme üreticilerinin kalite sorumluluklarının tümünü Yapı Denetim Kuruluşları'na taşımaktadır. Sadece tespit edilen hata, kusur ve uygunsuzlukları ilgili idareye bildirmekle yükümlü olan Yapı Denetim kuruluşlarının yetki ve sorumlulukları bu anlamda yeniden gözden geçirilmelidir.

2- YAPI DENETİM FİRMALARI ve YAŞANAN SORUNLAR:

Yapı denetim kanununda, Yapı müteahhidi: "Yapım işini, yapı sahibine karşı taahhüt eden veya ticarî amaçla ya da kendisi için şahsî finans kaynaklarını kullanarak üstlenen, ilgili meslek odasına kayıtlı, gerçek ve tüzel kişi" şeklinde tanımlanmıştır. Yapı üretim sürecinin en önemli halkalardan biri olan yapı müteahhidi sistemin en zayıf halkasıdır. Bu alanda yasal düzenlemelerin yapılmamış olması nedeniyle her önüne gelenin taahhüt işini üstlenebildiği ve henüz Yap-Sat'çı anlayışı terk edememiş olması nedeniyle inşaat müteahhitliği tamamen ticari bir faaliyet alanı olarak görülmekte ve yapı sahibi adına yapı denetim firmaları ile ticari beklentilerin ön planda tutulduğu yapı denetim sözleşmeleri yapılmasına aracılık edilmektedir. Standartlara ve teknik şartnamelere uygun yapı denetiminin yapılabilmesi için;

yapı denetimi...

a- Yapı Denetim kriterleri belirlenmeli ve kriterler kapsamında denetim hizmetinin yerine getirilip, getirilmediği, ceza yaptırımları uygulanarak izlenmelidir.

b- Yapı denetim kuruluşları birçok ilde şube açabilmektedir. Sadece inşaat mühendisinin çalışma alanı bulunduğu il ile sınırlandırılmış olup, diğer mühendis ve mimarlara bir sınırlandırma getirilmemiştir. Değişik illerde şubesi bulunan bir denetim kuruluşunun bünyesinde bulunan mühendis ve mimarların diğer illerde denetim hizmetini yeterince yapamayacağı çok açıktır. Bu nedenle yapı denetim kuruluşlarının sadece buldukları illerde hizmet vermesi sağlanmalıdır.

c- Yapı denetiminin maliyeti toplam yapı maliyetinin yaklaşık %3'ü civarında. Ancak sözleşme yapılması aşamasında %50'ye varan indirimlerin yapıldığı bilinmektedir. Yaşanan uygulama TMMOB'nin kamusal denetim yerine ticarileştirilmiş bir denetim kavramının yol açacağı yanlışlıklara canlı bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

3- YAPI DENETİM FİRMALARINDA ÇALIŞAN MÜHENDİSLER ve SORUNLARI:

Yapı Denetim firmalarında çalışan mühendislerin genel dağılımına bakıldığında kamu yada özel sektörde yaşanan piyasacı istihdam politikalarının hakim olduğunu, emekli ve askerlik hizmeti nedeniyle geçici bir iş arayan mühendislerin bu alanda hayata tutunmaya çalıştıkları (!) gözlenmektedir. Mesleki onuru rencide edecek düzeyde emekli maaşı alan mühendisin "gelmesen de olur!" yaklaşımı ile ek bir emeklilik ücreti olarak gördükleri bu alanda istihdam edildikleri görülmektedir.

Sağlam, kaliteli, sağlıklı, uygar ve insan onuruna yakışır, doğal afetlere dayanıklı bir yapılaşma sürecini denetlemekle görevli Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının görevlerini lakıyla gerine getirebilmeleri için;

a- "Yapı Denetim Kavramı" yaşanan pratik ışığında siyasal/bilimsel/kamusal yaklaşımla piyasacı yaklaşımlardan uzak durarak tekrar tartışılmalıdır. Bu çerçevede halen yapı denetim kuruluşlarında çalışan tüm mühendislerin görev yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanmalı ve görev/sorumluluk/ekonomik haklara ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

b- Yukarıda belirtilen düzenlemeler yürürlüğe konuluncaya kadar; denetim görevinin bir mühendislik faaliyeti olduğu dikkate alınarak yardımcı kontrol elemanı uygulamasına son verilmeli ve ilgili meslek odasınca yetkilendirilmiş tüm mühendislerin eşit koşullarda denetim hizmeti vermesine olanak sağlanmalıdır.

c- Yapı Denetim kuruluşlarında çalışan tüm mühendislerin sicillerinin ilgili meslek odasınca tutulması ve takip edilmesi TMMOB yasası gereğidir.

d- Yapı Denetim kuruluşlarında çalışan denetçi mimar ve mühendisleri ile yardımcı kontrol elemanlarına, ilgili meslek odasında meslek içi eğitim ve faaliyet programları düzenlenmelidir.

4- SONUÇ:

13 Temmuz 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 4708 sayılı Yapı Denetim Yasasının uygulamada görülen aksaklıklar ve sorunlar nedeniyle yeniden düzenlenmesine yönelik "YAPI DENETİM KANUNU TASARISI"nın hazırlandığı bilinmektedir.

4708 Sayılı yasanın arzulan denetimi sağlamadığı, tam tersine genelde denetim dışı yapılaşmaya yasal kılıf oluşturduğu görülmektedir.

Bu nedenle yapı üretim sürecinde yer alan tüm kesimlerin görüş ve önerilerini dikkate alarak, konunun siyasal ve ekonomik boyutuna indirgenerek tartışılması yerine kamu için yapı güvenliği ekseninde "kamusal denetim" için bilim ve mühendislik yaklaşımı ile tartışılmasının zorunlu olduğu yaşanan deneyimlerle kanıtlanmıştır.

İmar afları düzenlemeleri ile kaçak yapılaşmanın yasallaştırıldığı bir ülkede yapı denetiminin anlamsız kaldığından hareketle kaçak yapılaşma ve imar konusunda mevcut düzenlemeler, bu kez bilim ve mühendisliğe sırtını dönen bir yaklaşımla yapılmamalıdır.

Güvenli, kaliteli, sağlıklı ve insan onuruna yakışır yapılaşma için mühendis ve mimarlarımız sorumluluk almaya hazırdır.

*Şubemiz 26. Olağan Genel Kurulu'nda sunulan Yapı Denetim Komisyonu Raporu